

Luknjasti kraški svet

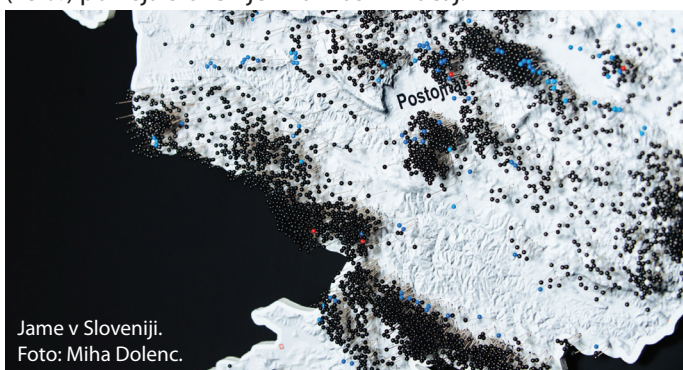
Avtorica besedil: Tina Poljšak, Notranjski muzej Postojna. Strokovni pregled: mag. Slavko Polak, Notranjski muzej Postojna. Oblikovanje: Ivan Mitrevski.

1. Kaj je kras?

V ljudskem jeziku beseda kras pomeni golo skalnato pokrajino. Kras kot ena od oblik pokrajine lahko nastane samo na vodotopnih kamninah, kakršni sta apnenec in dolomit. Obe sta nastali v geološki zgodovini kot morska usedlina in sta bili kasneje zaradi delovanja tektonskih sil ponekod dvignjeni iz morja. Zaradi vodotopnosti kamnine

7	1
---	---

 na krasu pronica v podzemlje in tako nastajajo posebne kraške oblike: jame, škraplje, vrtače, udornice, slepe in suhe doline, kraška polja, kraški ravniki in visoke kraške planote. Skoraj polovica (43 %) površja Slovenije ima kraški značaj.

Jame v Sloveniji.
Foto: Miha Dolenc.

2. Kras z veliko in kras z malo začetnico

Planoto med Tržaškim zalivom, Vipavsko dolino in Divačo imenujemo Kras (Tržaško-Komenski Kras) in ime pišemo z veliko začetnico. Planota Kras se razteza v velikosti približno 40 km². Klasični kras, kjer kras zapišemo z malo začetnico, pa je obsežno območje med Tržaškim zalivom in zahodnim robom

4	12	2	1	6	9	5	1	2	1	8	4	1
---	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

.

Na tem območju se je začelo znanstveno preučevanje kraške pokrajine in opisovanje njenih pojavov, zato danes predstavlja zibelko krasoslovja in speleologije pri nas in po svetu. Značilne kraške pojave najdemo lahko povsod, kjer je kamninska osnova apnenec ali dolomit. Ali menite, da so kraški pojavi tudi na Kitajskem?

Škraplje.
Foto: Slavko Polak.

3. Od najmanjšega do največjega

Klasični kras je znan po kraških pojavih, ki jih v grobem lahko delimo na površinske in podzemeljske. Med površinskimi

kraškimi pojavi poznamo take, ki so lahko zelo majhni po velikosti, kot npr. škraplje in žlebiči, večji, kot so kraške vrtače, in največji, kot so visoke kraške planote in ravniki. Najbolj pogost kraški pojav v Sloveniji so vrtače. Med podzemeljske kraške pojave sodijo udornice, brezna in nam vsem poznane jame. Reke

7	6	5	1	6	3
---	---	---	---	---	---

 tečejo delno po površju, delno v podzemlju. Kraške pojave najdemo tudi v ostalih slovenskih naravnih enotah, največ pa jih je v dinarskem svetu.

Vrtača iz ptičje perspektive.
Foto: Slavko Polak.

4. Najbolj pogost kraški pojav

Vrtače, v lokalnem jeziku tudi

7	6	3
---	---	---

, so plitve, do nekaj deset metrov globoke, okroglo lijakaste ali skledaste, in do sto metrov široke kotanje. Vrtače lahko ponekod na Krasu pokrivajo skoraj celotno površje. Na dnu vrtač se kot posledica preperevanja kamnine nabira rodovitna prst, ki jo je drugod na krasu malo. Človek je številne vrtače uredil za kmetovanje. Rodovitno prst je očistil kamenja, ki ga je za zaščito pred burjo in živalmi zložil v suhi zid okrog vrtače. Dokazuje, da je človek s pridom uporabljal vrtače, najdemo že v prazgodovini.

Zid iz apnenca.
Foto: Miha Dolenc.

5. Kraška polja

Kraško polje je eden izmed najbolj nenavadnih kraških pojavov. Kraško polje je območje, kjer ob robu polja izvirajo reke in na drugem delu poniknejo, v kotanji ob toku reke pa se ob deževnem obdobju nabira voda v jezero. Vodostaj jezera je odvisen od količine padavin in od ravni gladine podtalnice oziroma rek ponikalnic. Pri nas so najbolj znana kraška polja

na Notranjskem:

	3	8	5	6		10	5	
--	---	---	---	---	--	----	---	--

 in Planinsko polje. Na Pivškem najdemo 17 manjših presihajočih jezer, ki so ostanek nekdanjega večjega kraškega polja. Tako obliko polj pa lahko najdemo tudi na kraških tleh po svetu, na primer na Balkanu ali Kubi.

Presihajoče jezero.
Foto: Slavko Polak.

6. Ljubljanica

Reka Ljubljanica je reka ponikalnica s številnimi imeni. Izvira kot Trebuhovica pod Snežnikom na Prezidskem polju, kjer ponikne, nato izvira kot reka Obrh in svojo pot nadaljuje po Loški dolini, kjer znova ponikne. Potem se spet pojavi na Cerkniškem polju z imenom Stržen. Ta zopet ponikne in privre na površje v Rakovem Škocjanu kot reka Rak. V Planinski jami se reka Rak združi z reko Pivko, ki pride iz druge strani Javornika – iz Pivške kotline in skozi

	7	9	11		4		9	5	
--	---	---	----	--	---	--	---	---	--

 jamo. Združena reka nadaljuje svojo pot na Planinskem polju z novim imenom Unica. Proti koncu svoje poti, v bližini Vrhnik, taista reka, poimenovana Ljubljanica, izvira iz več kraških izvirov in nadaljuje pot do Ljubljane, kjer se izlije v reko Savo.

Reka Pivka.
Foto: Slavko Polak.

7. Jame

Jame spadajo med podzemeljske kraške pojave. Jama je vsaj 15 metrov dolga ali globoka podzemna odprtina ali rov, ki pa mora biti dovolj velika, da lahko človek vanjo vstopi. Rovi so lahko vodoravni ali navpični. Slednjim pravimo brezna in se

Križna jama pri Ložu.
Foto: Slavko Polak.

povečini pojavljajo v hribovitem svetu. Poznamo več vrst jam, med njimi tudi vodne jame, skozi katere teče reka ponikalnica,

	3		3	6			3
--	---	--	---	---	--	--	---

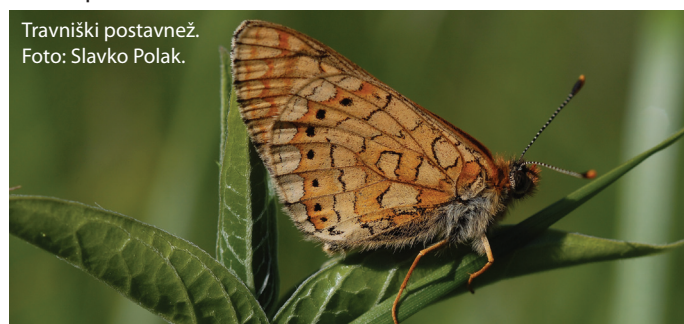
, v katerih se skozi celotno leto zadržujeta sneg in led, ter turistične jame, ki so odprte za obiskovalce. V Sloveniji je bilo do konca leta 2016 registriranih 11.783 jam. Jamarji ali speleologi vsako leto odkrivajo, raziščejo in opisujejo nove jame.

8. Dinarsko kraški svet

Slovenija leži v Srednji Evropi, kjer se stikajo štiri velike evropske geografske enote: Alpe, Panonska kotlina,

9	8	3		7				4	3
---	---	---	--	---	--	--	--	---	---

 in Dinarsko gorovje. Dinarski svet se razprostira v južni, zahodni in jugovzhodni del Slovenije in je zaradi pomanjkanja površinske vode ter pičle prsti relativno redko naseljen. Višje kraške planote prekrivajo obsežni strnjeni gozdovi, nižje predele pa obsežni kraški travniki, ki slovijo po izjemni vrstni pestrosti rastlinskega in živalskega sveta. Ali ste vedeli, da je na enem samem kraškem travniku več vrst metuljev kot v celotni Veliki Britaniji? Razlog za to so ugodne klimatske razmere in geografska umeščenost med alpski in sredozemski svet.

Travniški postavnež.
Foto: Slavko Polak.

Viri:

- Čuk, A., Peršič, M., 2015 (ur.). **Muzej krasa = Karst Museum: vodnik stalne razstave.** Zavod Znanje Postojna, OE Notranjski muzej Postojna.
- Jeršek, M., (2009) (ur.). **Evolucija zemlje in geološke značilnosti Slovenije.** Prirodoslovni muzej Slovenije.
- Pleničar, M., Ogorelec, B., Novak, M., 2009 (ur.). **Geologija Slovenije. The Geology of Slovenia.** Geološki zavod Slovenije.

KONČNO GESLO:

2	12	8	4	1	11	8	3	9	3
6	1	10	7	H	8	12	10	5	7

vije njene veje –
ah, lepo je biti burja –
veje in se smeje.

Ime in priimek

Ime OŠ

Naslov OŠ ali domači naslov

Rešitev oddaj v svoji knjižnici ali jo pošlji na naslov:
MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo,
Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
»Za MEGA kviz«

